CBSE कक्षा - 9 संस्कृत

एनसीईआरटी प्रश्न-उत्तर

पाठः - 10 जटायोः शौर्यम्

अभ्यासः

1. **अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत-**
   i. **"जटायो! पश्य" इति का वदति?**
   ii. **जटायुः रावणं किं कथयति?**
   iii. **क्रोधवशात् रावणः किं कर्तुम् उद्यतः अभवत्?**
   iv. **पतगेश्वरः रावणस्य कीदृशं चापं सशरं बभञ्ज?**
   v. **हताश्वो हतसारथिः रावणः कुत्र अपतत्?**

   उत्तराणि-
   i. "जटायो! पश्य" इति सीता वदति।
   ii. जटायुः रावणं कथयति यत् नीचां मतिं परदाराभिमर्शनात् निवर्तय। धीरः तत् न समाचरेत् यत् परः विगर्हयेत्।
   iii. क्रोधवशात् रावण : तलेन (तलवारेण) जटायुं हन्तुम् उद्यतः अभवत्।
   iv. पतगेश्वरः रावणस्य मुक्तामणिविभूषितं चापं सशरं बभञ्ज।
   v. हताश्वो हतसारथिः रावणः भुवि अपतत्।
2. **उदाहरणमनुसृत्य णिनि-प्रत्ययप्रयोगं कृत्वा पदानि रचयत-**

   यथा- गुण + णिनि - गुणिन् (गुणी)

   दान + णिनि - दानिन् (दानी)
   i. **कवच + णिनि - _____**
   ii. **शर + णिनि - _____**
   iii. **कुशल + णिनि - _____**
   iv. **धन + णिनि - _____**
   v. **दण्ड + णिनि - _____**

   उत्तराणि-
   i. कवचिन् (कवची)
   ii. शरिन् (शरी)
   iii. कुशलिन् (कुशली)
   iv. धनिन् (धनी)
   v. दण्डिन् (दण्डी)
3. **रावणस्य जटायोश्च विशेषणानि सम्मिलितरूपेण लिखितानि तानि पृथक्-पृथक् कृत्वा लिखत-**

युवा, सशरः, वृद्धः, हताश्वः, महाबलः, पतगसत्तमः, भग्नधन्वा, महागृध्रः, खगाधिपः, क्रोधमूर्छितः, पतगेश्वरः, सरथः, कवची, शरी

यथा- रावणः	जटायुः
युवा	वृद्धः
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

उत्तराणि-

यथा- रावणः	जटायुः
युवा	वृद्धः
सशरः	महाबलः
हताश्वः	पतगसत्तमः
भग्नधन्वा	महागृध्रः
क्रोधमूर्च्छितः	खगाधिपः
सरथः	पतगेश्वरः
कवची	
शरी	

4. सन्धिं/सन्धिविच्छेदं वा कुरुत-

   यथा- च + आदाय = चादाय

   i. हत + अश्वः = _____
   ii. तुण्डेन + अस्य = _____
   iii. _____ + _____ = बभञ्जास्य
   iv. _____ + _____ = अङ्केनादाय
   v. _____ + _____ = खगाधिपः

उत्तराणि-

i. हत + अश्वः = हताश्वः
ii. तुण्डेन + अस्य = तुण्डेनास्य
iii. बभञ्ज + अस्य = बभञ्जास्य
iv. अङ्केन + आदाय = अङ्केनादाय
v. खग + अधिपः = खगाधिपः

5. **'क' स्तम्भे लिखितानां पदानां पर्यायाः 'ख' स्तम्भे लिखिताः। तान् यथासमक्षं योजयत-**

क	**ख**
कवची	**अपतत्**
आशु	**पक्षिश्रेष्ठः**
विरथः	**पृथिव्याम्**
पपात	**कवचधारी**
भुवि	**शीघ्रम्**
पतगसत्तमः	**रथविहीनः**

उत्तराणि-

क	**ख**
कवची	कवचधारी
आशु	शीघ्रम्
विरथः	रथविहीनः
पपात	अपतत्
भुवि	पृथिव्याम्
पतगसत्तमः	पक्षिश्रेष्ठः

6. **अधोलिखितानां पदानां/विलोमपदानि मञ्जूषायां दत्तेषु पदेषु चित्वा यथासमक्षं लिखत-**
[मन्दम् पुण्यकर्मणा हसन्ती अनार्य अनतिक्रम्य प्रदाय देवेन्द्रेण प्रशंसेत् दक्षिणेन युवा]

पदानि	**विलोमशब्दाः**
(क) विलपन्ती	_____
(ख) आर्य	_____

(ग) राक्षसेन्द्रेण	_____
(घ) पापकर्मणा	_____
(ङ) क्षिप्रम्	_____
(च) विगर्हयेत्	_____
(छ) वृद्धः	_____
(ज) आदाय	_____
(झ) वामेन	_____
(ञ) अतिक्रम्य	_____

उत्तराणि-

पदानि	**विलोमशब्दाः**
(क) विलपन्ती	हसन्ती
(ख) आर्य	अनार्य
(ग) राक्षसेन्द्रेण	देवेन्द्रेण
(घ) पापकर्मणा	पुण्यकर्मणा
(ङ) क्षिप्रम्	मन्दम्
(च) विगर्हयेत्	प्रशंसेत्
(छ) वृद्धः	युवा
(ज) आदाय	प्रदाय
(झ) वामेन	दक्षिणेन
(ञ) अतिक्रम्य	अनतिक्रम्य

7. **(क) अधोलिखितानि विशेषणपदानि प्रयुज्य संस्कृतवाक्यानि रचयत-**
   i. **शुभाम्** _____
   ii. **हतसारथिः** _____
   iii. **कवची** _____
   iv. **खगाधिपः** _____
   v. **वामेन** _____

उत्तराणि-

i. जटायुः शुभाम् वाणीम् अवदत्।
ii. हतसारथिः रावणः भुवि पपात।
iii. रावणः कवची आसीत्।
iv. खगाधिपः जटायुः रावणम् अवदत्।
v. देवः वामेन हस्तेन लिखति।

(ख) उदाहरणमनुसृत्य समस्तं पदं रचयत-

यथा- त्रायाणां लोकानां समाहारः - त्रिलोकी

i. **पञ्चानां वटानां समाहारः - _____**
ii. **सप्तानां पदानां समाहारः - _____**
iii. **अष्टानां भुजानां समाहारः - _____**
iv. **चतुर्णां मुखानां समाहारः - _____**

उत्तराणि-

i. पञ्चवटी
ii. सप्तपदी
iii. अष्टभूजी
iv. चतुर्मुखी